

Het goede gesprek over economie: De krant is (g)een economieles

Frank Kalshoven

Voor goede economische journalistiek heb je geen duurbetaalde economen op de redactie nodig. Goede journalisten zijn minstens net zo goed als economen in het schrijven van stukken over economie. Vaak zelfs beter, want journalistiek is een vak waar een econoom zelden goed in is. En waar voor de duiding van economisch nieuws economische expertise nodig is, kan de krant een beroep doen op economen als columnist. Daarnaast mogen academische economen zich actiever presenteren op de opiniepagina's, want het aantal stukken van vrije economen in de krant is sterk gedaald de afgelopen twintig jaar.

Eind jaren negentig, als kersverse chef economie van de Volkskrant, was ik in de gelegenheid een cohort economen de redactie op te lokken. Waar zijn ze nu? Xander van Uffelen leidt de (online) dataclub van de krant; Sheila Sitalsing is er columniste, nadat ze eerst mijn directe opvolger werd. Ferry Haan werd leraar economie op een middelbare school, promoveerde, en is nu lector aan de Hogeschool van Amsterdam. Olav Velthuis is hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam. En zelfben ik mededirecteur en -oprichter (samen met Kees Kraaijeveld) van De Argumentenfabriek. De redactie economie van de Volkskrant heeft geen academisch opgeleide economen meer.

Wat kunnen we leren van deze anekdote? En is het erg, zo'n economenvrije zone ter redactie? En waar vinden we dan nog wél economen in de krant?

De reden om destijds op zoek te gaan naar economen was eenduidig: kwaliteitsverhoging. Mijn gedachte was dat economen betere onderwerpen zouden aandragen, betere vragen konden stellen bij het nieuws, economische informatie beter konden beoordelen, betere bronnen konden aanboren voor het beantwoorden van de vragen, beter overweg konden met data – kortweg, dat we een betere krant konden maken mét dan zonder die economen. Kennis = kwaliteit. Ikschreefer, vlak voor mijn aantreden, een stuk over in ESB (waarover later meer).

Laat de kwaliteitsindex voor de economiepagina's van de krant in die tijd 100 zijn. Ligt die index dan twintig jaar later boven of onder de 100? Deze empirische vraag laat zich niet op basis van data beantwoorden. Maar als ik een onwetenschappelijke gooi mag doen: zeker niet lager dan 100. Klopt dit, dan moet de hypothese van de kersverse chef economie van destijds dus verworpen worden. In de causale reeks meer economen => meer kennis => meer kwaliteit klopt iets niet. Of althans: de stelling minder economen => ... => minder kwaliteit doet geen opgeld. Wat verklaart het ongelijk van de jonge chef?

Nee, het is niet zo dat ik een stelletje economisch geschoolde maar overigens talentloze prutsers had aangetrokken. Het vervolg van de loopbanen van deze oud-collega's illustreert dit.

De kern van de zaak, denk ik nu, is dat 'journalistieke economische kwaliteit' een concept is met vele dimensies, waar inhoudelijke kennis weliswaar deel van uitmaakt, maar veel minder zwaar telt dan een econoom geneigd is te denken. Het zwaartepunt voor de kwaliteit ligt bij de journalistiek (als vak) eerder dan bij de economie (als vak).

Journalistiek als vak? Er gaat heel wat vooraf aan het moment dat de lezer zijn (elektronische) krant opslaat. Nieuwsselectie, de goede vragen stellen, genre(s) kiezen voor de beantwoording (nieuwsverhaal, analyse, reportage, interview, et cetera), antwoorden zoeken op straat, op een universiteit of in de politiek, schrijven, illustreren (foto, illustratie, grafiek), redigeren, componeren van de krant als geheel, vormgeven. En dat binnen een werkdag, soms (bij laat nieuws) in een paar uur tijd, in een 'multidisciplinair team'.

Voor andere verhalen in de krant is meer tijd voor reflectie. Een (wisselend) deel van een redactie werkt aan de verhalen voor overmorgen en volgende week. Voor dit deel van het werk is inhoudelijk kennis een pré, in elk geval in theorie. Een econoom kan dan denken: fijn, ik ga een stuk maken over de intergenerationele herverdelingseffecten van de pensioenhervorming! Of: over de arbeidsmarkteffecten van het Lage Inkomens Voordeel! Of over de asymmetrische consumentenreactie op winst en verlies op de woningmarkt! Maar al die heel gewone economenwoorden uit de vorige zinnen, lieve TPE-lezers, zullen de krant nooit halen. Die woorden begrijpt een (hoogopgeleide lezer ook) niet, en zelfs als de lezer ze wel snapt wil hij ze niet lezen. In de krant. Dus dit soort inhoudelijk interessante gedachtes zijn embryo's. Als de econoom er, gewapend met zijn journalistieke vakmanschap, een verhaal van kan maken, dan komt het goed. Inhoudelijke kennis is voor een krant tamelijk nutteloos als die niet wordt gecombineerd met journalistiek vakmanschap.

Maar dan blijft toch zeker wel staan dat die economen-journalisten makkelijker kunnen praten met de economische wetenschappers in het land? En zo aan superieure informatie komen die de kwaliteit alsnog verhoogt? In principe wel, ware het niet dat de bulk van de academische economen in Nederland geen zinnig woord heeft te zeggen over actuele economische kwesties. Dat is dus wel een voordeel, maar in praktische zin verwaarloosbaar klein.

Veel vaker, bovendien, gaan die verhalen-van-de-lange-adem (voor journalistieke begrippen dan) over kwesties waarvoor geen bijzondere economische kennis nodig is. Het reconstrueren van de gang van zaken bij een brisante overname. Het uitpluizen van de werking van mestfraude. Het duiden van de trends in de auto-industrie. Met een goed stel (academisch) getrainde hersens en een gevulde journalistieke gereedschapskist komt een mens ver genoeg – voor een krant.

Dus waarom zat ik er naast, twintig jaar geleden? Omdat ik het belang van economische kennis heb overschat, en die van het journalistieke ambacht heb onderschat. De gewaardeerde economen-collega's van toen waren in de allereerste plaats goede journalisten.

Maar waarom zijn ze dan allemaal weggegaan bij de economie-redactie? Ieder van hen heeft zijn eigen verhaal. Maar deels hebben ze hun journalistieke carrière simpelweg elders voortgezet (Van Uffelen; Sitalsing), deels vonden ze economie toch leuker dan journalistiek (Velthuis, Haan), en ik werd eerst 'geroepen tot het hogere' (de hoofdredactie), en begon nadien met De Argumentenfabriek.

En ik kon mijn plekje in de krant behouden: Het Spel en de Knikkers, elke zaterdag, inmiddels al vijftwintig jaar lang. En daarmee zijn we gekomen aan die andere vraag: zijn er dan elders in de krant wél economen? Het antwoord is: jazekeer, in de columns namelijk Martin Visser in De Telegraaf; Marike Stellinga in NRC; Mathijs Bouman in het FD; Heleen Mees in de Volkskrant om er een paar te noemen.

Waarom daar wél? In het boven gememoreerde ESB'tje noemde ik journalisten 'gatekeepers to the conversation', een term die ik had opgestoken van (toen nog) Donald McCloskey (Deidre, na haar operatie). Poortwachters van het publieke debat - dat klinkt niet alleen als een nobele taak, dat is het ook. Het punt is nu dat de reguliere redactie van een krant weliswaar de eerste nieuwselectie en -bewerking doet (en in die zin poortwachter is), maar dat het voeren van het debat vooral het werkterrein is van columnisten. Gechargeerd: de redacteur economie van dienst zet de werkloosheidscijfers van het CBS netjes in de krant; de columnist wijdt er een analyse aan (liefst) al dan niet met een mening (optioneel).

Deze taakverdeling (de redactie de verslaggeving; de columnisten de analyse en de kleuren smaak) is de afgelopen decennia steeds pregnanter geworden. Dit is mede het gevolg van de krimp van het aantal vaste redacteurs, sectorbreed. Maar het is ook handig voor (hoofd)redacties: omdat columnisten negen van de tien keer freelancers zijn, kun je ze ook nog eens wisselen zonder al te veel gedoe. En met een columnistenwissel wissel je dus van toon en kleur en krijg je een ander gesprek in je krant.

Dat economisch columnisten nogal wat zitvlees hebben (en ik ben de ergste van het stel) heeft er niet alleen mee te maken dat het bevredigend werk is, dat verklaart wél waarom zittende columnisten graag doorschrijven. Ik heb de twee nieuwe hoofdredacteurs die ik heb meegemaakt bij hun aantreden netjes mijn ontslag aangeboden, en was verheugd dat ze dat niet wilde hebben. Dat hoofdredacties die lui maar laten zitten (de vraagkant dus van de markt voor economisch columnisten) heeft óók weer met journalistiek te maken. Herkenbaarheid en continuïteit zijn voor lezers (en dus redacties) belangrijk. Je columnistenwissels kun je als hoofdredactie beter bewaren voor hete onderwerpen - en daar hoort economie niet bij. Op de opiniepagina's van de kranten is het (vergelijkenderwijs) een komen en gaan van columnisten. Het economisch columnisme is dus enigszins inert.

Dit brengt ons, tot slot, op de rol van academische economen. Tot nu toe zagen we dat economische journalisten eerst en vooral hun journalistieke werk goed moeten doen. Economen op de redactie kan helemaal geen kwaad, een of twee verdient zelfs wel aanbeveling, maar eerst en vooral: goed journalistiek werk leveren graag. De columnisten, op hun beurt, moeten goed (economisch) analyseren en dienen zich er in hun achterhoofd van bewust te zijn dat ze poortwachters zijn tot het (economische) publieke debat.

De academische economen – of breder: vrije economen, naast academici bijvoorbeeld ook vakbroeders bij onderzoeksbureaus – moeten tegenspreken. En: agenderen. Het kabinet tegenspreken. En de economisch columnisten. Dat is hún maatschappelijke taak bij het voeren van het goede gesprek over economische thema's. De opiniepagina's van de kranten zijn er voor.

Andermaal wetenschappelijk onverantwoord zou mijn observatie zijn dat de vrije economen deze taak lelijk laten liggen. Het aantal stukken van vrije economen in de krant is sterk gedaald de afgelopen twintig jaar. Nog maar een of twee handenvol academici melden zich met regelmaat in het debat (Bas Jacobs, Lex Hoogduin, Roel Beetsma, Barbara Baarsma, Marcel Canoy, Sweder van Wijnbergen om een paar van hen te noemen). De rest is ijsig stil.

Een krant is een wonderlijke co-productie. Tussen de lezers en de makers, in de eerste plaats. Vrijwel dagelijks blijkt dat mijn vrouw en ik twee radicaal verschillende kranten hebben gelezen, al kregen we van de redactie hetzelfde aanbod voorgeschoteld. En het is, waar het het aanbod betreft, ook een coproductie tussen vaste redactie, vastige columnisten, en ingezonden stukken van (onder meer) inhoudelijke experts. Vooral dat laatste is voor verbetering vatbaar, zou anno 2021 mijn stelling zijn. Tenminste als het gaat om het doel het 'goede gesprek' te voeren over economische thema's.

Ik twijfel er niet aan dat over 25 jaar zal blijken dat ik weer ongelijk had.

Auteur

Frank Kalshoven is directeur van De Argumentenfabriek en columnist van de Volkskrant. Met dank aan Kees Kraaijeveld voor nuttig commentaar.

Frank Kalshoven, Poortwachters van het publieke debat, in *ESB*, vol. 4117: 642, 27 augustus 1997.